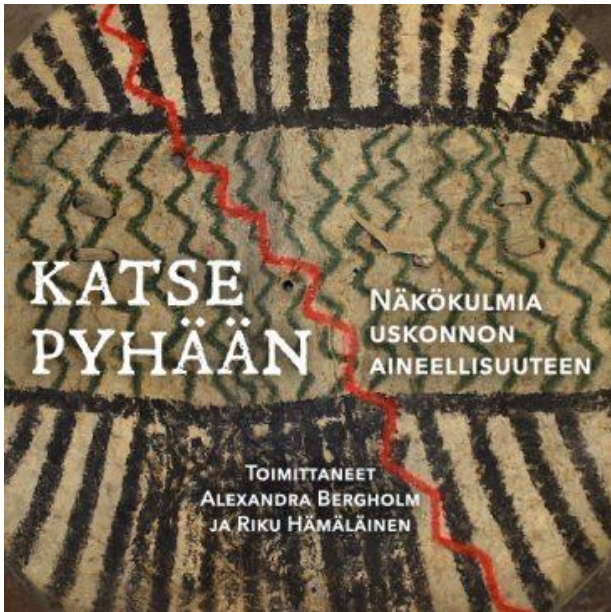

Uskontoperinteet tutuksi katsomalla

Katri Karhunen
Helsingin yliopisto

Alexandra Bergholm ja Riku Hämäläinen (toim.) 2018. *Katse pyhään: Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen*. Helsinki: Partuuna, 308 s.

Mitä erilaiset esineet, kuvat ja symbolit kertovat maailman uskontoperinteistä? Tähän kysymykseen vastaa Alexandra Bergholmin ja Riku Hämäläisen toimittama *Katse pyhään: Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen*, joka sisältää 14 artikkelia eri uskontoperinteiden aineellisista ilmenemismuodoista. Artikkelien kirjoittajat ovat uskontotieteen tutkijoita, jotka kirjoittavat kirjassa omiin tutkimusaiheisiinsa liittyvistä esineistä tai kuvista. Jokaisessa artikkelissa kuvataan valittu esine tarkoin sanallisesti, mutta selityksen lisäksi jokaisesta esineestä tai kuvasta on artikkelin ohien liitetty myös valokuva. Artikkelit muutoinkin sisältävät lisää selventäviä kuvia, mikä tekee niistä monimuotoisempia ja avaavampia lukukokemuksia.

Artikkelit on pyritty valitsemaan hyvin laaja-alaisesti. Ajallisesti valitut esineet tai kuvat sijoittuvat esihistoriasta nykyaikaan. Vanhin käsitelty ihmisen tekemä esine löytyy Alexandra Bergholmin artikkelista, ja se on Tanskasta 1800-luvun lopussa löydetty kelttiläinen rautapata, jonka valmistuksen nykytutkijat ovat ajoittaneet noin toiselle vuosisadalle ennen ajanlaskun alkua (s. 16). Katja Ritarin artikkeli puolestaan keskittyy varhaiskeskiaikaisten irlantilaisten munkkien tekemään Kellsin kirjaan, joka sisältää muun muassa Raamatun neljä evankeliumia. Myös esimerkiksi Riku Hämäläisen artikkeli Pohjois-Amerikan tasankointiaanien kilvestä noin 1800-luvun lopulta, ja Risto Pulkkinen artikkeli pohjoisessa fennoskandiassa ja Kuolan niemimaalla asuvien saamelaiden samaanien noitarumpujen kuvioinneista 1700-luvulta, liittyvät

historiallisiin esineisiin. Kaikissa kirjan artikkeleissa, varsinkin niissä, joissa käsitellään esineitä tai kuvia, joiden käyttötarkoituksesta ja symboliikasta ei välttämättä enää voida tietää niin tarkasti, on tuotu hyvin esille erilaisia mahdollisia tulkintoja ja käyttötarkoituksia.

Myös maantieteellisesti artikkelit kattavat hyvin laajan alan koko maapallosta. Edellä on mainittu jo joitain paikkoja, joiden lisäksi esimerkiksi Riitta Korpelan artikkeli vie lukijan Afrikkaan. Se käsittelee Kongon alueella vallitsevaa Kuba-kulttuuria 1900-luvun alussa Kongosta ostetun raffiakankaan kautta. Ira Multaharju puolestaan keskittyy afrobrasiliaalaiseen uskontoon vuonna 2004 Brasilian torilta ostamansa jumalapatsaan kautta. Kirjasta löytyy myös toinen patsas, joka puolestaan liittyy Intian arkipäivän hindulaisuuteen. Riitta Uuksulaisen artikkelissa käsitellään hedelmällisyyden ja lasten jumalattaren, Äiti Shashtin, patsasta.

Hieman muista teksteistä poikkeaa Heikki Pesosen artikkeli Australiassa sijaitsevasta Uluruvuoresta, koska vuori ei ole ihmisen tekemä esine tai kuva. Johdannossa Bergholm ja Hämäläinen sanovat sen sopivan kirjaan kuitenkin hyvin, sillä ”vuoren kaltaiselle erityislaatuiselle paikalle annetut merkitykset muodostuvat kulttuuriproessissa kulttuurista käsin” (s. 9). Artikkelissaan Pesonen puhuu ”luonnonesineestä”, joka sopiikin hyvin kuvaamaan vuotta osana tätä kirjaa, ja artikkelilla todella on sille sopiva paikka muiden joukossa. Vuori on myös itseasiassa kirjassa vanhin käsitelty ”esine”, sillä se on ollut Australian aboriginaaleille hyvin merkityksellinen paikka jo ainakin 10 000 vuotta (s. 115).

Artikkeleihin on valittu laaja-alaisesti siis myös erilaisia esineitä tai kuvia. Maalausten kautta uskomusperinteisiin johdattavat Mitra Härkösen artikkeli tiibetinbuddhalaisesta maalauksesta, René Gothónin artikkeli ortodoksisesta luostarista löytyvästä freskosta ”Portaat”, josta on tehty myös ikoneita ja joiden kautta se on levinnyt ihmisten tietoisuuteen ympäri ortodoksisen maailman, sekä Aila Viholaisen artikkeli Hattulan keskiaikaisen kirkon seinämaalauksesta. Viholaisen artikkeli on mielenkiintoinen myös siinä mielessä, että se yhdistelee eri uskomusperinteitä. Hattulan kirkon seinämaalauksesta nimittäin löytyy merenneidon kuva, joka on kuvattu kristillisen kirkon seinälle, vaikka se yleisesti liitetään kuuluvaksi kansanperinteeseen. Merenneidon kautta Viholainen keskittyy suomalaisen kansallisidentiteetin rakentumiseen. Artikkeli on myös hyvä esimerkki siitä, kuinka kirjassa käsitellään eri tapoja käyttää esineitä ja kuvia osana tutkimusta.

Mielenkiintoista kirjassa on se, että vaikka osaltaan se toki keskittyy rituaaliesineisiin tai institutionaaliseen uskonnollisuuteen, arjen eletyllä uskonnollisuudella on kuitenkin suuri sija. Esimerkiksi jo edellä mainituista patsaat liittyvät arjen uskonnollisuuteen, joita harjoittavat aivan tavalliset ihmiset. Samaan teemaan kuuluu myös esimerkiksi Terhi Utraisen artikkeli, joka myös toimii uudempien uskonnollisten suuntauksien edustajana. Utraisen artikkelissa kuvataan nykypäivän länsimaissa leviävää, kristilliseen enkeliperinteeseen perustuvaa uskontoa enkelitalismaanin kautta. Arjen uskonnollisuutta kuvaavat myös islamiin liittyvät Tuula Sakaranahon artikkeli Koraanin tekstien käytöstä seinäkoristeissa sekä Johanna Konttorin artikkeli musliminaisten käyttämistä huiveista.

Sakaranahon ja Konttorin artikkelit ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka keskittymällä tiettyyn esineeseen tai kuvaan voidaan tuoda esille asioita uskontoperinteistä, joita ei välttämättä muuten edes huomioitaisi. Etenkin Konttorin artikkeli on hyvä esimerkki siitä, kuinka mediassa niinkin näkyvä ja puhuttu symboli voi todellisuudessa olla jotain aivan muuta. Huiveja ja pukeutumistyyplejä on paljon erilaisia, eikä median antama kuva kerro niistä tai uskonnosta niiden takana

juurikaan vielä mitään. Kuten Konttori kirjoittaa: ”Musliminaisten huivit voivat olla niin värikkään kukallisia kuin mustia, niin suuria kuin pieniäkin. Läheskään kaikki musliminaiset eivät edes peitä päätään, saati kasvojaan, ja myös heidän syynsä peittävälle pukeutumiselle vaihtelevat.” (s. 247)

Kirjan artikkelit antavat mielenkiintoisen kuvauksen eri uskontoperinteistä niiden materiaalisen ulottuvuuden kautta. Esineiden ja kuvien kautta päästään tutustumaan uskomuksiin tarkemmin, mutta niistä nousee esille myös kuva uskonnon konkreettisesta harjoittamisesta ja siitä, miten se näkyy ihmisten arjessa. Artikkelit myös korjaavat mahdollisia stereotyyppisiä mielikuvia eri perinteistä tuoden esille perinteiden monimuotoisuuden ja erilaiset ulottuvuudet. Erilaiset esineet ja kuvat sekä tutkimukselliset lähestymistavat niihin avaavat myös hyvin tutkimusta ja sitä, miten sitä tehdään.

Yleensä ajatellaan tutkimuskirjallisuuden vaativan jonkinlaista taustatuntemusta, mutta tämä kirja on kuitenkin todella helppolukuinen. Asiaa toki auttavat myös tekstiä selventävät kuvat. Siitä huolimatta se pitää sisällään paljon asiaa ja sopii myös vaativammalle lukijalle. Artikkeleissa ei myöskään oleteta lukijan tietävän perustietoja enempää eri uskomusperinteistä, ja niitä on mukava lukea, vaikkei olisikaan tietyn uskontoperinteen asiantuntija. Kirjassa on hyvin tuotu esille eri maanosat ja aikakaudet, joskin toki valintoja on ollut pakko tehdä, ja paljon mielenkiintoisia uskomusperinteitä ja esineitä jää ulkopuolelle. Toisaalta tämä avaa myös lukijalle mahdollisuuden tarkkailla muita uskontoperinteisiin liittyviä esineitä, kuvia ja asioita itsenäisesti uudella tavalla. Mielestäni kirja täyttää hyvin tavoitteensa sen johdannossa esitetystä toiveesta siitä, ”että kirjassa esitellyt esimerkit avaavat lukijalle uusia näkökulmia uskonnollisten esineiden ja kuvien symboliikkaan ja tarjoavat tulkinnan työkaluja myös muunlaisten materiaalisen uskonnon ilmenemismuotojen tarkasteluun” (s. 13).